

מפגש מס' 47

דף למנחה

ספר ישעיהו פרקים י"ב - ט"ז

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק י"ב - שירת הישועה

פרק י"ג - משא בבל

פרק י"ד - קינה על מפלת מלך בבל ונבואה על הפלשתים

פרק ט"ו - משא מואב

פרק ט"ז - המשך משא מואב

פרקים י"ג-כ"ג עוסקים בנבואות על הגויים, "משאות". הנבואה הראשונה היא "משא בבל", ובה נעסוק היום. בשבוע הבא ניתן מבט כולל על שאר המשאות.

לימוד מעמיק

משא בבל

חלק א' - בבל או אשור?

משא בבל בספר ישעיהו מעורר תמיהה - הרי ישעיהו חי בתקופת המעצמה האשורית, והרבה לעסוק בעלייתה, מעשיה ונפילתה. כיצד יתכן שישעיהו מנבא על מפלת בבל, כאשר בימיו בבל עדיין איננה מעצמה? בנוסף לכך, חלק מהתיאורים אינם מתאימים לבבל אלא לאשור, ואשור אף מוזכרת בנבואה. תשובות שונות ניתנו לכך בפרשנות ובמחקר, ולא נעמיק בכך בשיעור זה. לפי חז"ל ניתן להבין את נבואת ישעיהו על בבל בצורה פשוטה - ישעיהו ניבא על העתיד ולא על המתרחש בדורו:

שמות רבה, פרשה כ"א סימן ג

אתה מוצא לפני ז' דורות עד שלא נולד נבוכדנצר נתנבא ישעיהו ופירש מה עתיד לחשוב בבלו. שנאמר (ישעיהו י"ד): "זאתה אמרת בלבבך השמים אעלה..."

ואכן, אנו שומעים נבואה אחרת של ישעיהו (במל"ב כ), אשר מנבא לחזקיהו שבבל תתעצם, ותכבוש את ממלכת יהודה ואף תחריב את בית המקדש. אם ישעיהו מנבא על חורבן בית המקדש בידי בבל, בוודאי שהוא יכול לראות בעיני רוחו את תקופת גדולתה של בבל ואף להינבא על נפילתה. אמנם, גם ללא הנבואה מספר מלכים היינו יכולים להבין שנביא יכול להינבא על מאורע עתידי, הרי זו מהותה של הנבואה. כך מפרש שד"ל:

שד"ל לישעיהו י"ד, כג

לא יקשה בעינינו שיהיה הנביא רואה בלבו את העתיד לבוא לעיתים רחוקות, ובשעת נבואתו תפרד מחשבתו מן המצב ומן הזמן אשר הוא עומד בו, ויצטייר לפניו דור אחר אשר איננו דורו... באופן שעם

היות בימיו ישראל שרויים על אדמתם, והכשדים עם שפל ונבזה, יצטייר לנגד עיניו ישראל בגולה ובבל שרתי במדינות... רוח ה' נשאה את ישעיהו בדור גלות בבל והוא מדבר... כעומד בגלות. הלא ידענו כי ישעיהו ניבא על גלות בבל באמרו לחזקיהו: "הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך... בבל" ואם אמר הפסוק הזה, הנה כבר ראה בנבואתו את מלכות בבל גדולה ומוצלחת, ולא כמו שהייתה בימיו.

לפי דעת חז"ל ולפי פרשנות שד"ל, נבואה, מעצם הגדרתה, מאפשרת עיסוק גם באירועים עתידיים. ישעיהו יכול לנבא על עלייתה של בבל, גדולתה, ומפלתה, על אף שאירועים אלה יקרו שנים רבות לאחר מכן. יחד עם זאת, השאלות עומדות בעינינו, ובפרשנות ובמחקר ניתנו לה תשובות שונות. להרחבה בנושא זה: [שיעור מאת הרב מנשה ינר, שיעור מאת הרב תמיר כהן, פוסט מאת הרב ד"ר יואל בן נון, פוסט מאת יהושע קליין ושיעור קצר מאת ד"ר טובה גנזל.](#)

הדיון על זמנה של הנבואה ושיוכה להקשר היסטורי הוא דיון מעניין וחשוב, ובעל משמעות להבנת הנבואה בתוך הקשרה בספר ישעיהו. יחד עם זאת, הנבואות שנכתבו הן נבואות בעלות משמעות רוחנית/מוסרית/חינוכית לדורות, ולכן ניתן ואף הכרחי לעסוק בתוכן הנבואה עצמו ובמשמעותו לדורות גם אם איננו בטוחים מה היה ההקשר ההיסטורי המדויק בו נאמרה הנבואה. בשיעורנו נתייחס לתוכנו ומשמעותו של "משא בבל" ולמסרים העולים ממנו לדורות.

חלק ב - יום ה' וגאונות האדם

פרק י"ג פותח בתיאור יום ה' על העולם כולו: על הר נשפה שאו גם... קול שאון ממלכות גוים נאספים יקנן צבאות מפקד צבא מלחמה: באים מארץ מרחק מקצה השמים יקנן וכלי זעמו לחבל כל הארץ: הילילו כי קרוב יום יקנן כשד משדי יבוא: ...הנה יום יקנן בא אכזרי ועברה וחרון אף לשום הארץ לשמה וחסאיה ישמיד ממנה: ...חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו: ופקדתי על תבל רעה ועל רשעים עונם והשפתי גאון זדים וגאות עריצים אשפיל... על בן שמים ארגיו ותדעש הארץ ממקומה בעברת יקנן צבאות וביום חרון אפו: והיה בצבי מדח וכצאן ואין מקבץ... כל הנמצא ידקר וכל הנספה יפול בחרב: ועלליהם ידטשו לעיניהם וישסו בתייהם ונשיהם תשכבנה: (ב-טז).

יום ה' מתואר (כאן וגם [במקומות רבים נוספים בתנ"ך](#)) כיום של פורענות קשה מאד: מלחמה, הרס, חורבן, שממה, רעידת אדמה, חושך וכו'. אמנם, הפורענות איננה עומדת בפני עצמה, אלא יש לה מטרה: טיהור הארץ מן הרשעה. בפרקנו, ישעיהו ממקד את המטרה של יום ה' בהשפלת האנשים הגאים והעריצים: והשפתי גאון זדים וגאות עריצים אשפיל (יא). יום ה' איננו רק זמן פורענות, אלא בעיקר זמן בו מלכות ה' מתגלה בעולם. הגאווה האנושית, החטאים והעוולות מנוגדים למלכות ה' בעולם, ולכן כשמלכות ה' מתגלה במלוא עוצמתה בעולם - החוטאים והגאים מושמדים. רעיון זה הופיע בהרחבה בפרקים ב'-ה' בישעיהו, בהם מתוארת הגאווה האנושית מהיבטים שונים:

- א. עושר: ותמלא ארצו כסף וזהב ואין קצה לאצרתיו (ב', ז)
- ב. כח צבאי: ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרפתינו: (ב', ז)
- ג. בנייה: ועל כל מגדל גבה ועל כל חומה בצורה: (ב', טו-טז): פתים רבים... גדלים וטובים... (ה', ט)
- ד. מנהיגות: גבור ואיש מלחמה שופט וגביא וקסם וקנן: שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש: (ג', ב-ג)
- ה. יופי ועושר: גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפף תלכנה וברגליהם תעבסנה: (ג', טז).

התחומים אותם מזכיר ישעיהו, הם תחומים בהם האדם מתפתח ומתקדם, צובר יכולות וכוחות. ההתקדמות ופיתוח העולם הם חיוביים ביותר, לשם כך נברא האדם: ויקח ה' א-להים את האדם ויגחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה (בראשית ב', טו). אולם, ישעיהו מתאר מצב בו האדם מפתח את כוחו בצורה מוגזמת וקיצונית, המביאה אותו לעיוותים מוסריים (פגיעה באנשים אחרים, בעיקר בחלשים, ושקיעה בתאוות והוללות), ואף לעיוותים רוחניים (חוסר אמונה וביטחון בה'). זהו הגבול בין התקדמות והתפתחות לבין גאווה ועיוות.

שאלה לדיון:

בדף המקורות מופיעות ארבע תמונות, המייצגות תחומים שונים בהם האנושות התקדמה, צברה ידע ויכולת (גנטיקה, חקר החלל, הגרעין ובנייני ענק). ערכו דיון על הצדדים החיוביים בכל תחום התקדמות, ונסו לחשוב גם מהן הבעיות המוסריות/אתיות/רוחניות שעלולות להיווצר כתוצאה מההתקדמות.

בפרק י"ג, בשונה מפרקים ב'-ה', ישעיהו איננו מפרט את המעשים של האנשים הגאים, אך רומז בקצרה איפה הייתה הבעיה: והשפתי גאון וזדים וגאות עריצים אשפיל (יא). כלומר: אין בעיה בכך שאדם מתפתח, מתקדם, צובר ידע ואפילו כוח. אולם, יש בעיה רצינית כאשר האדם משתמש בכוחו לרעה - לזדון ולעריצות. בפרק הבא, יפרט ישעיהו את כוונתו: שבר יקזק מטה רשעים ששבת משלם: מכה עמים בעברה מפת בלתי סרה רדה באף גוים מרדף בלי חשך... איך נפלת משמים הילל בן שחר נגדעת לארץ חולש על גוים: ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכוכבי אל ארים כסאי ואשב בהר מועד בירכתי צפון: אעלה על במתי עב אדמה לעליון: אך אל שאול תורד אל ירכתי בור: ראית אליך ישגיחו אליך יתבוננו הזה האיש מרגיז הארץ מרעיש ממלכות: שם תבל במדבר ועריו הרס אסיריו לא פתח ביתה (י"ד, ה-ז).

ישעיהו מתאר שתי בעיות: האחת - הרודנות. שלטון עריץ על בני אדם אחרים, הפוגע בהם אנושות; והשנייה - המחשבה להיות עליון כא-להים. אם נצא מדבריו של ישעיהו וננסה לתת להם מבט כולל יותר, נראה שהגאווה של האדם מביאה אותו לבעיות בשני תחומים: בתחום המוסרי - פגיעה בבני אדם אחרים; ובתחום הרוחני - האדם לא נותן מקום לה' בעולמו. הפגיעה בשני התחומים האלה איננה מאפשרת את מלכות ה' בעולם.

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ה' עמוד א

אמר רב חסדא, ואיתימא מר עוקבא: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אמר הקדוש ברוך הוא: אין אני והוא יכולין לדור בעולם

רמב"ם, הלכות דעות פרק ב', הלכה ג:

...ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו ענו מאד ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח, ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך...

זוית אישית

חשוב על סיטואציה שחווית, בה הכוח וההצלחה של אדם (או שלך) הביאו אותו (או אותך) לגאווה ובעקבות זאת להתנהלות שלילית, או לתחושת ריחוק מה'.

בפרקים ב'-ה', ישעיהו מבהיר שוב ושוב שרק כאשר תושפל גאות האדם תהיה אפשרות למלכות ה': "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". גם בפרק י"ד מתאר ישעיהו שהאנשים שהרגישו עליונות, יחוו נפילה גדולה: הורד שאול וגאונך... איך נפלת משמים הילל בן שחר נגדעת לארץ חולש על גוים: ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכוכבי אל ארים כסאי ואשב בהר מועד בירכתי צפון: אעלה על במתי עב אדמה לעליון: אך אל שאול תורד אל ירכתי בור (י"ד, יא-טו).

בנוסף לכך, מנבא ישעיהו שהארץ תהפוך לשממה: לשום הארץ לשמה... (י"ג, ט); כמדינת אלהים את סדם ואת עמורה: לא תישב לנצח ולא תשכן עד דור ודור ולא יהל שם ערבי ורעים לא ירבעו שם: ורבעו שם צינים ומלאו בתיהם אחים ושכנו שם בנות

יענה ושעירים ירקדו שם (י"ג, יט-כא). מה הקשר בין חטא הגאווה לעונש השממה? ניתן להבין שאנשים שפיתחו את יכולותיהם בתחומים שונים וקידמו את עצמם ואת ארצם להישגים גדולים, הגיעו עד כדי גאווה ורצון לשלוט על העולם. לכן, הטיהור שנעשה ביום ה' מוחק את כל ההישגים הגדולים שלהם, עד שהארץ הופכת לשממה.

חלק ג - מפלת המעצמות אל מול שארית ישראל

בתחילת השיעור הזכרנו, שישנה מחלוקת לגבי זמנה וכתובתה של הנבואה - האם היא נאמרה על בבל או על אשור. לא הכרענו בסוגיה זו ולא עסקנו בה, מפני שבסופו של דבר, בין אם הנבואה עוסקת באשור ובין אם היא עוסקת בבבל, המסר שלה הוא אותו מסר: המעצמות הגדולות, אשר כובשות ושולטות בעמים אחרים בכוח ובאכזריות, לא תחזקנה מעמד לנצח. הגאווה הגדולה תביא בהכרח לנפילה, מפני שבאופן טבעי העיוותים המוסריים מקוממים אנשים אחרים אשר מתנגדים למשטר כזה, ומנסים להפילו. ומעבר לכך - ה' ידאג להפילם, מפני שהוא לא יאפשר לעולם להתנהל בצורה כזו.

ואכן, כפי שניכר לאורך כל ההיסטוריה, המעצמות הגדולות ששלטו בעולם, והמשטרים אשר דיכאו אנשים רבים (מצרים; אשור; בבל; פרס; יוון; רומא; הקומוניזם; הנאציזם ועוד), עברו מן העולם, ואין להם זכר היום (פרט לממצאים ארכיאולוגיים...). כפי שניבא ישעיהו: **וְהִכַּרְתִּי לְכָבֵל שֵׁם וְשָׂאֵר וְנִין וְנָכְד (י"ד, כב) - המעצמות הגדולות יחרבו לגמרי, ולא תישאר להם שארית, ואפילו לא "שם".**

התיאור של החורבן הטוטלי הזה עומד בניגוד ברור לדבריו של ישעיהו על עם ישראל. ישעיהו חוזר ומדגיש בנבואות רבות שלאחר החורבן תהיה לישראל שארית אשר ממנה יצמח העם מחדש. גם משא בבל מעמיד את הצמיחה המחודשת של עם ישראל אל מול הנפילה הגדולה של המעצמות: **כִּי יִרְחַס יִקְוֶה אֶת יַעֲקֹב וּבָחַר עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחַם עַל אֲדָמָתָם וְנָלְוָה הָגֵר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב: וְלִקְחוּם עַמִּים וְהִבְיִאוּם אֶל מְקוֹמָם וְהִתְנַחְלוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל אֲדָמָתָם יִקְוֶה לְעַבְדֵים וְלִשְׁפָחוֹת וְהָיוּ שָׂבִים לְשִׁבְיָהֶם וְרָדוּ בְּגִישֵׁיהֶם: וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּיחַ יִקְוֶה לָךְ מֵעַצְבְּךָ וּמִרְגָזְךָ וּמִן הָעֶבְדָּה הַקְּשָׁה אֲשֶׁר עָבַדְתָּ: וְנִשְׂאֵת הַמְּשָׁל הַזֶּה עַל מְלֶכְךָ בְּבָבֶל וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת נִגַּשׁ שְׁבַתְּהָ מִדְּהַבָּה (י"ד, א-ד).** ואכן, לאורך כל ההיסטוריה האומות אשר פגעו בעם ישראל לבסוף עברו מן העולם, ואילו לעם ישראל תמיד נשארה שארית, אשר ממנה המשיך לצמוח העם. וכך תיאר זאת מרק טוויין בביקורו בארץ ישראל:

מרק טוויין, Harper's Magazine Sept. 1899:

המצריים, הבבליים והפרסיים קמו ומילאו את כדור הארץ בצלילים וביופי ואז נעלמו כחלום פורח ועברו מכאן. היוונים והרומאים באו בעקבות אלה, **הקימו רעש עצום והם אינם.** עמים אחרים צמחו והרימו את לפידיהם לזמן מה, אך כבו וזכרם כעת לוט בדמדומים או שנעלמו כליל. **היהודי ראה את כולם, ניצח את כולם ונשאר כפי שהיה תמיד.** אין ניכרים בו סימני הידרדרות, זיקנה, חולשת איבריו והאטת כוחותיו. אין קהות בשכלו החד והחודר. כל הדברים שבעולם הינם בני תמותה מלבד היהודי, כל הכוחות חולפים, אך הוא נשאר. מהו סוד נצחיותו??

אנו זוכים לחיות בדור שבו "השארית" מונחת על אדמתה (וְהִנִּיחַם עַל אֲדָמָתָם), ועם ישראל זוכה להסתכל אחורה, על כל המעצמות ששלטו בו לאורך הדורות, ולראות איך שָׁבַת נִגַּשׁ שְׁבַתְּהָ מִדְּהַבָּה, ואיך עם ישראל חזר לארצו ובנה את עצמו מחדש.

שיר - ונשגב ה' לבדו

בשיר "ונשגב ה' לבדו", שהלחין ר' שלמה קרליבך. חוברו שני פסוקים ממקורות שונים: וְנִשְׁגַב ה' לְבַדּוֹ בְּיוֹם הַהוּא (ישעיהו ב', יא); וַיִּתֵּן יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר (בראשית ל"ב, כה). נסו לחשוב - מדוע חוברו הפסוקים לשיר אחד? מה משמעות החיבור ביניהם?

הפסוק מבראשית ל"ב מתאר את המאבק בין יעקב למלאך, בלילה שלפני פגישתו עם עשיו. על פי חז"ל, המלאך היה שרו של עשיו, והמאבק הינו מאבק רוחני בין דרכו של יעקב, דרך ה', לבין דרכו של עשיו. המאבק בין ישראל לעמים האחרים הוא מאבק בעל משמעות רוחנית. מכיוון שעם ישראל מייצג את דרך ה' בעולם, המעצמות נכחדות ואילו מעם ישראל נשארת שארית שממשיכה לצמוח ומוכיחה שלבסוף, ביום ה', וְנִשְׁגַּב ה' לְכַבֵּד בְּיוֹם הַהוּא.

סיכום

משא בבל עוסק בגאווותם של שליטי המעצמות הרודניים, אשר תושפל ביום ה'. הגאווה מביאה את האדם לפגיעה באנשים אחרים, לחוסר מוסריות, ולריחוק מה'. ביום ה', ביום בו תתגלה מלכות ה' על העולם, לא יהיה עוד מקום לגאווותו של האדם. המעצמות יכחדו, ושארית עם ישראל תשוב אל ה', ותוכיח את עליונותו של ה' על העולם כולו.

להרחבה

[מתן על הפרק - דף לימוד לישיעהו פרקים יג-יד](#)

[מתן על הפרק - דף לימוד לישיעהו פרקים טו-טז](#)

[שיעור מאת הרב ד"ר יואל בן נון על משא בבל](#)

[מאמר מאת ד"ר ויקטור קלנר על אבדן העריץ](#)

[מאמר מאת פרופ' יוסף עופר על הנבואה לפלשתים](#)

[מאמר מאת פרופ' יהודה אליצור על משא מואב וכתובת מישע](#)

[שיעור מאת הרב יעקב מדן על משא מואב ונפילתה בידי אשור](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא ניתן מבט כולל על נבואות המשא על הגויים בספר ישעיהו.